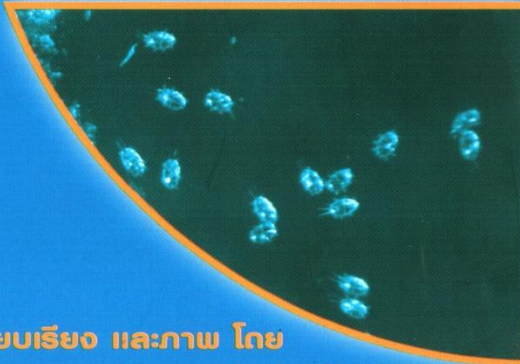
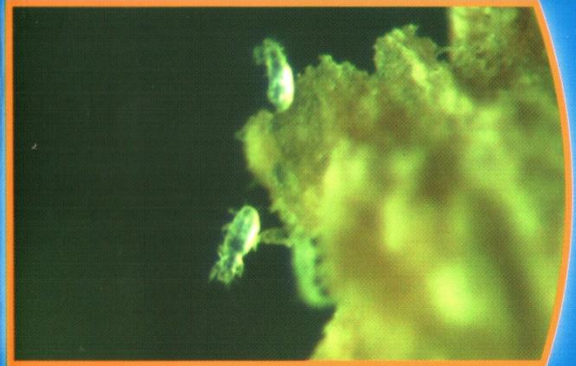
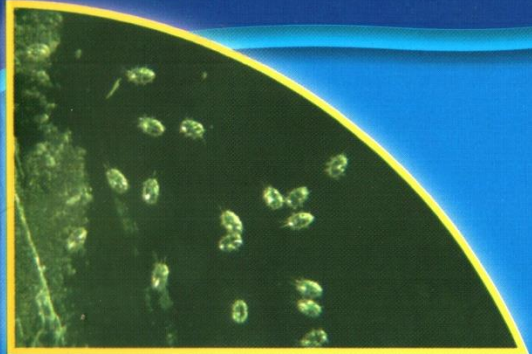
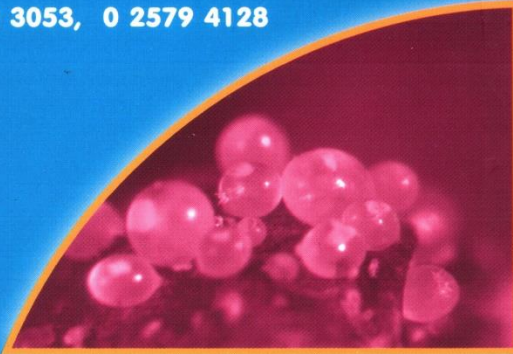

สอบถามรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่
กลุ่มงานวิจัยไรและแมลงมุม
กลุ่มกีฏและสัตววิทยา
สำนักวิจัยพัฒนาการอารักขาพืช
กรมวิชาการเกษตร เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900
โทร 0 2579 3053, 0 2579 4128

ไรศัตรูเห็ด

ข้อมูล เรียบเรียง และภาพ โดย
พีเชษฐ เชาวน์วัฒน์วงศ์ และเทวินทร์ กุลปิยะวัฒน์

กลุ่มกีฏและสัตววิทยา
สำนักวิจัยพัฒนาการอารักขาพืช
กรมวิชาการเกษตร

โรศัตรูเห็ด

โรเป็นศัตรูที่สำคัญของเห็ดที่เพาะเป็นการค้าในปัจจุบัน ระบาดทำความเสียหายให้กับเห็ดอยู่เป็นประจำ ได้แก่ โรโซบลา โรดีด โรลูกโป่งและโรขาวใหญ่ นอกจากนี้จะเข้าทำลายเส้นใยเห็ด ทำให้เส้นใยเห็ดขาดหาย ไม่สามารถให้ดอกได้ และยังเป็นพาหะทำให้เกิดการปนเปื้อนของเชื้อรา แบคทีเรียและโรคต่างๆ ของเห็ดด้วยการควบคุมโรศัตรูเห็ดเป็นปัจจัยที่สำคัญมาก ยังมีความรู้เกี่ยวกับโรและการจัดการมากเท่าไร โอกาสที่จะสูญเสียผลผลิตเห็ดที่เกิดจากโร ก็จะมีน้อยลง

โรถัก

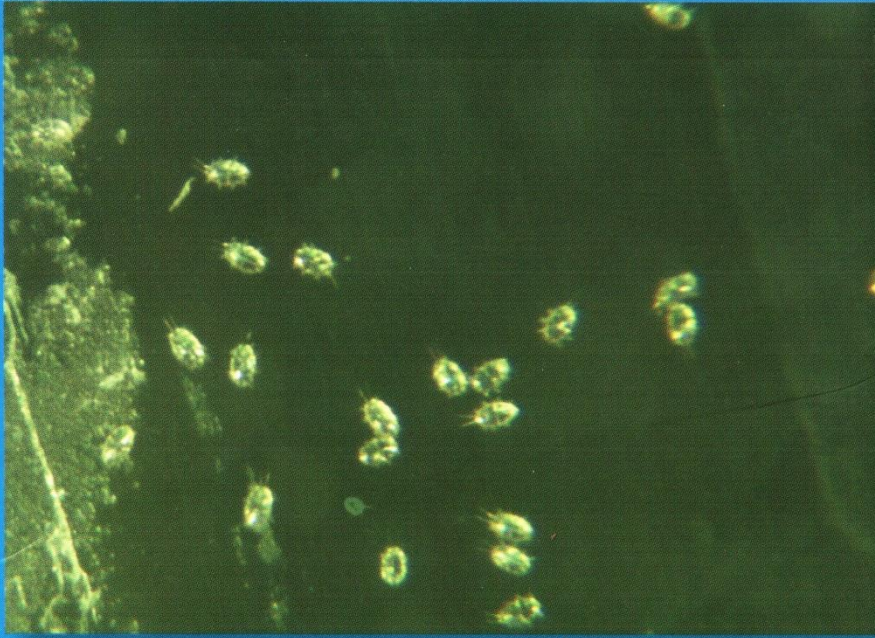
(*Formicomotes heteromorphus* Magowski)

รูปร่างลักษณะและชีวประวัติ

การเจริญเติบโตของโรติดตัวเต็มวัยเพศเมียแบ่งออกเป็น 2 ระยะ ได้แก่ ระยะก่อนท้อง (pre-pregnant female) และระยะตั้งท้อง (pregnant female) โดยระยะก่อนท้อง (ภาพที่ 1) ลำตัวสีขาวใส ความยาวลำตัวเฉลี่ย 0.103 มิลลิเมตร กว้างเฉลี่ย 0.058 มิลลิเมตร หัวท้ายมน ขาสั้น อวัยวะส่วนปากยื่นโผล่ออกจากส่วนของลำตัวเล็กน้อย ท้ายสุดของลำตัวจะมีขนเส้นใหญ่ยาวและแข็งแรงอยู่ 1 คู่ หนูนุ่นมีส่วนช่วยในการติดตัวของโรชนิดนี้ ทำให้มันสามารถติดตัวเองให้ลอยไปตกในที่ต่างๆได้เป็นระยะทางไกล เพศเมียระยะนี้มีอายุยืนนาน 2-4 วัน ส่วนระยะตั้งท้อง (ภาพที่ 2) ส่วนท้องจะขยายพองออกเป็นหลอดยาวสีขาวขุ่นเกาะติดแน่นอยู่กับวัสดุเพาะ และที่ถุงพลาสติก สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า เพศเมียระยะนี้มีอายุยืนนาน 11-13 วัน พบไข่จำนวนมาก สีขาวใส ลอยอยู่ภายในท้องที่เป็นหลอดยาว ไข่มีการพัฒนาทั้งหมด 5 ระยะ จึงฟักเป็นตัวเต็มวัยและยังคงอยู่ในท้องเป็นเวลานาน 24 ชั่วโมง จากนั้นก็จะออกจากท้องแม่และเริ่มดูดกินเส้นใยเห็ด เพศเมีย 1 ตัวสามารถให้ลูกได้เฉลี่ย 128 ตัว เป็นเพศผู้: เพศเมีย = 1:40

ตัวเต็มวัยเพศผู้ ลำตัวยาวเฉลี่ย 0.094 มิลลิเมตร กว้างเฉลี่ย 0.065 มิลลิเมตร รูปร่างลักษณะโดยทั่วไปคล้ายเพศเมีย แต่แตกต่างกันตรงที่ไรเพศผู้จะไม่มีขนเส้นใหญ่ยาว ที่บริเวณท้ายสุดของลำตัว แต่จะเห็นอวัยวะเพศผู้ตั้งอยู่ตรงบริเวณกึ่งกลางของลำตัว ด้านท้องปล้องสุดท้าย เพศผู้มีอายุยืนนาน 3-5 วัน

ภาพที่ 1 ไรติดตัวเต็มวัยเพศเมียระยะก่อนท้อง

ภาพที่ 2 ไรติดตัวเต็มวัยเพศเมียระยะตั้งท้อง

ความสำคัญและลักษณะการทำลาย

ไรต์สามารถระบาดทำลายเห็ดในระยะเลี้ยงเส้นใย ในขวดหัวเชื้อ และในก้อนเชื้อเห็ดที่เส้นใยกำลังเจริญอยู่ในก้อนเชื้อ ทั้งในระยะบ่มเส้นใย และในระยะเปิดดอก โดยจะดูดทำลายเส้นใยเห็ด ทำให้เส้นใยเห็ดสีขาวที่เดินเต็มถุงแล้วนั้นฟ่อไป เหลือแต่วัสดุที่ใช้เพาะซึ่งเป็นก้อนซีลีออสีน้ำตาลแดง (ภาพที่ 3) ภายในเวลา 3-5 วัน ทำให้ไม่ออกดอก ความเสียหายรุนแรงมากจนทำให้เกษตรกรบางรายต้องเลิกกิจการไป

ภาพที่ 3 ก้อนเชื้อเห็ดนางรมฮังการีถูกไรต์ดูดกินเส้นใย ทำให้ไม่สามารถพัฒนาเป็นดอกเห็ด

เขตแพร่กระจายและฤดูกาลระบาด

ไรต์ในระยะก่อนห้องหลังจากที่ออกจากห้องแม่แล้ว จะเป็นสาเหตุที่สำคัญในการแพร่ระบาด เพราะนอกจากจะเคลื่อนไหวได้อย่างรวดเร็วแล้ว ยังสามารถติดตัวเองให้ลอยไปตกในที่ต่างๆได้ เป็นระยะทางไกลด้วย พบระบาดในฟาร์มเห็ดที่จังหวัดกาฬสินธุ์ นครปฐม ราชบุรี กรุงเทพมหานคร ปราจีนบุรี เชียงราย ระยอง สงขลา ลพบุรี และสระแก้ว พบระบาดมากในช่วงอากาศค่อนข้างร้อนต่อช่วงฤดูฝน ประมาณเดือนเมษายนจนถึงเดือนธันวาคม

เห็ดอาหาร

ได้แก่ เห็ดนางรม เห็ดเป่าฮื้อ เห็ดเข็มเงิน และเห็ดนางรมฮังการี ส่วนเห็ดที่ไรต์ไม่ทำลายหรือทำลายได้เล็กน้อย ได้แก่ เห็ดขอนขาว เห็ดหูหนู เห็ดนางฟ้า เห็ดกระด้าง เห็ดหลินจือ และเห็ดหอม

การจัดการไรต์

ไรต์เป็นศัตรูที่สำคัญของเห็ด เนื่องจากมีขนาดเล็กมาก ต้องใช้แว่นขยายขนาด 10 เท่าส่องดูจึงจะเห็น หากเกษตรกรมิได้ตรวจสอบอยู่เป็นประจำ เมื่อมีการระบาดเกิดขึ้นแล้วก็สายเกินกว่า

ที่จะแก้ไขได้ ทำให้เกษตรกรต้องสูญเสียก้อนเชื้อเห็ดไปเป็นจำนวนมาก ดังนั้นจึงต้องทราบวิธีการแก้ปัญหาการระบาดของไรดีดศัตรูสำคัญของเห็ดนางรมฮังการี ดังนี้

1. ควรสร้างโรงเรือนขนาดเล็กหลายโรง แทนการสร้างโรงเรือนขนาดใหญ่เพียงโรงเดียว และควรแยกโรงเรือนเพาะเห็ด และโรงเรือนบ่มเส้นใยออกจากกัน เพื่อให้โรงเรือนได้มีโอกาสพักทำความสะอาด ทำให้ปริมาณไรลดต่ำลง

2. กำจัดก้อนเชื้อที่เปิดดอกแล้ว โดยนำไปทิ้งให้ห่างจากโรงเรือนเพาะเห็ดอย่างน้อย 1.5 กิโลเมตร หรือทำการเผาทิ้งเสียโดยทันที

3. เลือกซื้อขวดหัวเชื้อและก้อนเชื้อจากแหล่งที่ปราศจากไร

4. เลือกซื้อก้อนเชื้อที่มีอายุใกล้เคียงกันและเป็นเห็ดชนิดเดียวกัน เพื่อให้สามารถเปิดดอกเห็ดได้พร้อมกันและทิ้งพร้อมกัน จะได้มีโอกาสพักโรงเรือนเพื่อทำความสะอาดได้

5. ทำความสะอาดห้องถ่ายเชื้อ โรงเรือนบ่มเส้นใยและโรงเรือนเปิดดอกหลังจากเสร็จสิ้นภารกิจ เพื่อเป็นการลดปริมาณไรดีด

6. ไม่ควรให้คนเข้าโรงเรือนโดยไม่จำเป็น เพราะจะเป็นการนำไรดีดไปกับเสื้อผ้าเข้าไปยังโรงเรือนได้

7. ไม่ควรเพาะเห็ดนานเกินกำหนด เพราะก้อนเก่าเป็นที่สะสม ไรค แมลง และไร

8. ป้องกันไม่ให้แมลงตัวเล็กๆ เข้ามายังโรงเรือน เพราะอาจมีไรดีดมากับแมลงได้

9. ในแหล่งเพาะเห็ดที่มีการระบาดของไรดีดเป็นประจำ ให้นำเห็ดที่ไรดีดไม่ทำลายมาเพาะแทนในช่วงที่มีการระบาด

10. หยุดการเพาะเห็ด นำก้อนเชื้อเห็ดไปทิ้งและพักโรงเรือนเมื่อมีไรระบาดมาก

11. หมั่นตรวจดูขวดหัวเชื้อ ก้อนเชื้อในขณะบ่มเส้นใย และในขณะเปิดดอก โดยสม่ำเสมอทุก 7 วัน โดยใช้แวนขยายขนาด 10 เท่า ส่องดูที่ขวดหัวเชื้อและก้อนเชื้อ ถ้าพบไรดีดให้รีบนำขวดหัวเชื้อและก้อนเชื้อออกมาทิ้งทันที

12. การใช้สารฆ่าไร เพื่อป้องกันการเข้าทำลายเส้นใยเห็ดของไรดีด โดย

- ใช้พ่นโรงเรือนหลังจากที่นำก้อนเชื้อออกไปหมดแล้ว โดยทำความสะอาดและเปิดโรงเรือนให้แห้งสนิทก่อน จึงทำการพ่นสารฆ่าไรให้ทั่ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณพื้น ฝา ทั้งภายในและภายนอกและชั้นวางทิ้งไว้ประมาณ 15 วัน หรืออย่างน้อย 7 วัน ก่อนนำก้อนเชื้อใหม่เข้ามา

- ใช้พ่นพื้นห้องถ่ายเชื้อ ก่อนถ่ายเชื้อจากหัวเชื้อสู่ก้อน

- ใช้พ่นคลุมปากขวดเชื้อเห็ดและปากถุงก้อนเชื้อ ระยะบ่มเส้นใยทุก 7-14 วัน โดยพ่นที่พื้นและชั้นวางด้วย

13. การใช้สารรมฟอสฟีน เมื่อมีโรระบาด เกษตรกรที่ทำหัวเชื้อและก้อนเชื้อเห็ดขาดกรรมเส้นใยเห็ดในขวดหัวเชื้อด้วยสารรมฟอสฟีนในอัตรา 1 เม็ด (3 กรัม) รมนาน 24 ชั่วโมง ในตู้รมขนาด 0.5 ลูกบาศก์เมตร เพื่อกำจัดไรดีดในขวดหัวเชื้อ ก่อนที่จะเขี่ยลงในก้อนเชื้อ

สารฆ่าไรที่แนะนำ ได้แก่ 1. อามีทราซ (amitraz) 20%อีซี อัตรา 40 มิลลิลิตร / น้ำ 20 ลิตร 2. ไพริดาเบน (pyridaben) 20 % ดับบลิวพี อัตรา 15 กรัม/น้ำ 20 ลิตร ให้พ่นสารฆ่าไรชนิดใดชนิดหนึ่ง**ที่ผสมสารจับใบ**ตามอัตราที่กำหนด โดยพ่นสารฆ่าไรแต่ละชนิดไม่เกิน 4 ครั้ง และให้สลับกับสารฆ่าไรกลุ่มอื่น เพื่อชะลอการสร้างความต้านทานต่อสารฆ่าไรของไรดีด

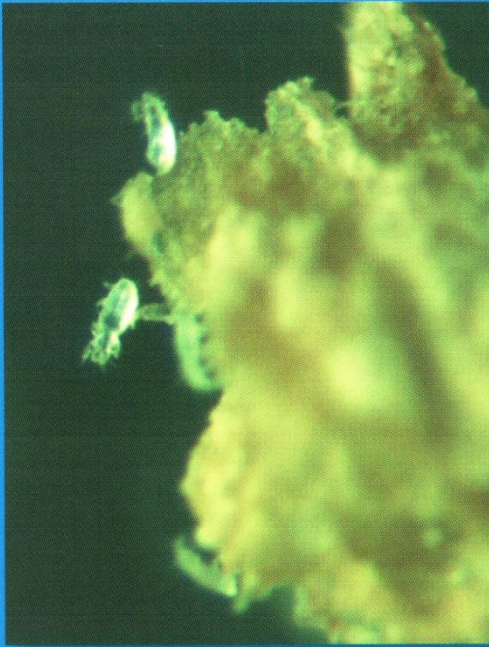
ไรลูกโป่ง

(*Dolichocybe indica* Mahunka)

รูปร่างลักษณะและชีวประวัติ

เป็นไรที่มีขนาดเล็ก ตัวเต็มวัยเพศเมียระยะก่อนท้อง (ภาพที่ 4) ความยาวของลำตัวเฉลี่ย 0.132 มม. กว้างเฉลี่ย 0.052 มม. ลำตัวแคบยาวด้านท้ายมน ลำตัวด้านหน้าจะแคบเล็ก ส่วนกว้างที่สุด จะอยู่ตรงบริเวณกึ่งกลางลำตัว ตัวมีสีขาวใส ผนังลำตัวเรียบ บริเวณที่เป็นที่ตั้งของอวัยวะส่วนปากที่มีลักษณะคล้ายแคปซูล (capsule) ด้านหลังมีร่องแบ่งลำตัว ระหว่างด้านหลังตอนหน้ากับตอนท้าย บนลำตัวด้านหลังส่วนหน้ามีขนซึ่งมีลักษณะพิเศษ (bothrydium) อยู่ 1 คู่ ขนดังกล่าวมีปลายขนแผ่ขยายออก

ภาพที่ 4

ไรลูกโป่งตัวเต็มวัยเพศเมีย
ระยะก่อนท้อง

ภาพที่ 5 ไรลูกโป่งตัวเต็มวัยเพศเมียระยะตั้งท้อง

เป็นแผ่นกลม เพศเมียระยะนี้มีอายุยืนนาน 3.22 วัน ตัวเต็มวัยเพศผู้รูปร่างลักษณะโดยทั่วไปคล้ายเพศเมีย แต่ลำตัวอ้วนและสั้นกว่า เพศเมียเล็กน้อย ตัวเต็มวัยเพศเมียระยะตั้งท้อง ส่วนท้องจะค่อยๆ พองออกคล้ายลูกโป่ง (ภาพที่ 5) จะเกาะติดอยู่ที่บริเวณผิวของก้อนเชื้อเห็ดทั้งที่ปากถุงและข้างถุง ต่อมาจะเป็นเม็ดค่อนข้างกลม หัวและท้ายแหลม มีสีขาวหรือสีเหลืองอ่อน มองเห็นได้ชัดเจนด้วยตาเปล่า เพศเมียระยะนี้มีอายุยืนนาน 7.23 วัน

ความสำคัญและลักษณะการทำลาย

ไรจะทำลายเส้นใยเห็ดแครง ทำให้เส้นใยที่เจริญอยู่รอบๆ ก้อนเชื้อหายไป เหลือแต่วัสดุที่ใช้เพาะเป็นสีน้ำตาล (ภาพที่ 6) ไรจะทำลายเส้นใยทั้งในระยะที่กำลังเจริญอยู่ในขวดหัวเชื้อที่ทำด้วยเมล็ดข้าวฟ่าง และในระยะที่เจริญอยู่ในถุงก้อนเชื้อ ถุงก้อนเชื้อที่ถูก

โรชนิดนี้เข้าทำลายจะไม่สามารถ
เจริญให้ดอกตามปกติได้ เช่นเดียวกับ
ไรดีด นอกจากนี้ยังพบดูด
ทำลายเส้นใยเห็ดในอาหารวัน

เขตแพร่กระจายและ ฤดูกาลระบาด

พบทำลายเห็ดแครงที่
ฟาร์มเห็ดจังหวัดกระบี่ เห็ดเข็มเงิน
ที่จังหวัดปทุมธานี เห็ดหูหนูที่
จังหวัดเพชรบุรีและราชบุรี เห็ด
ยานางที่จังหวัดนครปฐม และเห็ด
ฟางที่จังหวัดกรุงเทพมหานคร พบระบาดตลอดปี

ภาพที่ 6 ก่อนเชื้อเห็ดแครงถูก
โรลูกโป่งดูดกินเส้นใย ทำให้ไม่
สามารถพัฒนาเป็นดอกเห็ด

เห็ดอาหาร

ได้แก่ เห็ดหูหนู เห็ดยานาง เห็ดแครง เห็ดเข็มเงิน
และเห็ดฟาง ส่วนเห็ดที่โรลูกโป่งไม่ทำลายหรือทำลายได้เล็กน้อย
ได้แก่ เห็ดขอนขาว เห็ดนางฟ้า เห็ดกระด้าง เห็ดนางรม เห็ด
นางรมฮังการี และเห็ดหอม

การจัดการโรลูกโป่ง

โรลูกโป่งเป็นศัตรูที่สำคัญของเห็ดหลายชนิด มีขนาดเล็ก
มาก ต้องใช้แว่นขยาย 10 เท่าส่องดูจึงจะเห็น ถ้าหากเกษตรกร
มิได้ตรวจสอบอยู่เป็นประจำ เมื่อมีการระบาดเกิดขึ้นแล้วก็สายเกิน
กว่าที่จะแก้ไขได้ ดังนั้น จึงต้องทราบวิธีการแก้ปัญหาการระบาด
ทำลายของโรลูกโป่งศัตรูสำคัญของเห็ด ซึ่งการจัดการและข้อควร
ปฏิบัติ เช่นเดียวกับไรดีด แต่แตกต่างกันตรงอัตราการรมด้วย
ฟอสฟีนซึ่งต้องใช้อัตรา 1 เม็ด (3 กรัม) รมนาน 72 ชั่วโมง ในตุ้ม
ขนาด 0.5 ลูกบาศก์เมตร เพื่อกำจัดโรลูกโป่งในจานเลี้ยงเชื้อก่อนที่จะ
จะเขี่ยเชื้อลงในขวดหัวเชื้อ และรมขวดหัวเชื้อก่อนที่จะเขี่ยลงใน
ก้อนเชื้อ

สารฆ่าไรที่แนะนำ ได้แก่ 1. อามีตราซ (amitraz) 20% อีซี อัตรา
40 มิลลิลิตร/น้ำ 20 ลิตร 2. ไพริดาเบน (pyridaben) 20% ดับบลิวพี

ภาพที่ 7
ตู้รมขนาด
0.5 ลูกบาศก์เมตร

อัตรา 15 กรัม/น้ำ 20 ลิตร 3. โพรพาร์โกต์ (propargite) 30%
ดับบลิวพี อัตรา 40 กรัม/น้ำ 20 ลิตร 4. เฟนบูทาทินออกไซด์
(fenbutatin oxide) 55% เอสซี อัตรา 10 มิลลิลิตร/น้ำ 20 ลิตร
ให้พ่นสารฆ่าไรชนิดใดชนิดหนึ่งที่ผสมสารจับใบตามอัตราที่กำหนด
โดยพ่นสารฆ่าไรแต่ละชนิดไม่เกิน 4 ครั้ง และให้สลับกับสารฆ่าไร
ชนิดอื่น เพื่อชะลอการสร้างความต้านทานต่อสารฆ่าไรของไร
ลูกโป่ง

เมื่อเกิดมีโรคระบาดเกษตรกรที่ทำขวดหัวเชื้อและก้อนเชื้อ
เห็ดขาย ควรทำการรมเส้นใยเห็ดในจานเลี้ยงเชื้อก่อนที่จะเขี่ยลง
ขวดหัวเชื้อด้วยสารรมฟอสฟีนในอัตรา 1 เม็ด (3 กรัม) ในตู้รม
ขนาด 0.5 ลูกบาศก์เมตร (ภาพที่ 7) เพื่อกำจัดไรชนิดต่าง ๆ ใน
จานเลี้ยงเชื้อก่อนที่จะเขี่ยเชื้อลงในขวดหัวเชื้อ และรมขวดหัวเชื้อ
ก่อนที่จะเขี่ยลงในก้อนเชื้อ ไรติด รมนาน 24 ชั่วโมง ไรลูกโป่งรม
นาน 72 ชั่วโมง โดยการรมสารฟอสฟีนมีข้อสังเกตอยู่ 3 ประการ
ดังนี้

1. ถ้าเกษตรกรสามารถแยกห้องเขี่ยเชื้อห่างจากโรงเพาะ
และหมั่นทำความสะอาดห้องเขี่ยเชื้อจนมั่นใจว่าไม่มีไรเข้าปะปน
เกษตรกรก็ไม่จำเป็นต้องใช้สารรมฟอสฟีน

2. เมื่อเกิดมีโรคระบาดจำเป็นต้องใช้สารรมฟอสฟีนควร
วางตู้รมไว้ในบริเวณที่มีอากาศถ่ายเทได้สะดวกและควรระมัดระวัง
ขณะเปิดตู้รมออกหลังจากสิ้นสุดการรม ทำได้โดยยกชายผ้า
พลาสติกให้เผยอขึ้นเล็กน้อยและทิ้งไว้สักครู่หนึ่งก่อนที่จะยกผ้า
พลาสติกออก จำเป็นต้องระวังเพราะฟอสฟีนเป็นแก๊สพิษ และต้อง
สวมหน้ากากป้องกันการสูดดมแก๊ส

3. ควรใช้สารรมฟอสฟีนเฉพาะเมื่อมีโรคระบาดเท่านั้น
ไม่ควรใช้ต่อเนื่องเป็นระยะเวลาานาน เพราะไรจะสร้างความ
ต้านทานต่อสารรมฟอสฟีน